національні інтереси і забезпечити безпеку громадян. Його підтримка консервативних і монархічних ідей пояснювалася переконанням у тому, що стабільна влада та сильна армія є запорукою ефективного управління і розвитку держави. Гетьман прагнув створити систему державних інститутів, що забезпечувала б порядок, дисципліну та високий рівень організації суспільного життя. Як пише В. Горєлов, «його переконання включали ідеї національної єдності, соціальної відповідальності та обов'язку перед історичною спадщиною, що впливало на його політичні рішення та управлінські методи».

Отже, до основних чинників формування світогляду гетьмана Павла Скоропадського віднесено: його сімейне та родове походження з козацько-старшинського роду Скоропадських, що заклало глибоке почуття історичної місії, любові до України та усвідомлення відповідальності за її долю; військова освіта та служба в Петербурзькому пажеському корпусі й лейб-гвардії Кавалергардському полку, участь у російсько-японській і Першій світовій війнах надали практичний досвід командування, мужність та стратегічне мислення, які визначали його підхід до державного керівництва; політичні впливи та досвід, зокрема спостереження за діяльністю Центральної Ради та участь у становленні українського війська, формували критичне ставлення до хаосу політичних процесів та прагнення до організованої, стабільної влади; особисті переконання щодо державності визначали прагнення до незалежної та сильної України з потужною армією і підтримкою консервативних і монархічних ідей. Сукупно ці чинники створили фундамент політичного ідеалу та світоглядної позиції Павла Скоропадського, яка поєднувала історичну свідомість, військову дисципліну, культурну обізнаність і прагнення до державного лідерства.

Ярослав Мохун (Тернопіль)

ПОЛІТИКА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

Діяльність П. Скоропадського була важливою віхою в історії історії України XX ст. , періоду Української революції 1917 – 1921 рр., адже стала потужним каталізатором державотворчих процесів, що послугувало в свою чергу, культурному розвиткові. У період Української держави Павла Скоропадського спостерігалися значні зміни в освітній та культурній сферах, яке мало вагомий та довготривалий вплив на національну культуру. Відтак, дослідження політики Павла Скоропадського, допомагає краще зрозуміти потреби державотворення, важливість освітньої і культурної політики в цьому процесі. Зважаючи на непрості умови державотворчих процесів, які були викликані революційними подіями, а також наслідками Першої світової війни, вивчення досвіду Української Держави Павла Скоропадського буде надзвичайно актуальним у сучасних умовах, супроводжених складними політичними реаліями.

Однією з іпостасей становлення держави завжди була власна система освіти. Тому постійна увага урядових кіл Української Держави була зосереджена на початковій і середній школі. Оскільки гетьманський переворот відбувся наприкінці квітня, а навчання розпочинається восени, то на підготовку відповідних розпоряджень і друк підручників було принаймні декілька місяців. Вже в липні Міністерством народної освіти видано розпорядження, відповідно до якого мала бути створена національна нижча початкова школа. Також документом передбачено навчання виключно на основі українських підручників. Українська мова визнавалась єдиною мовою

викладання. Щодо вже існуючих російськомовних гімназій та реальних училищ – в запроваджували цикл українознавчих предметів. Суттєві зміни планувались і в програмах учительських семінарій, які мали готувати педагогічні кадри до потреб нової школи. Вперше за кілька століть освіта мала відбуватись українською мовою.

Для підготовки вчителів влітку 1918 р. був виданий закон про окреме фінансування роботи вчительських курсів українознавства у всій Україні; також мали діяти трьохмісячні курси для вчителів шкіл з польською мовою викладання Києва, Вінниці та Житомира. З 1 липня призначено 350 стипендій для підтримки незаможних вчителів-українців початкових та середніх шкіл. Для їх фінансового забезпечення з державних фондів виділялося 77 500 карбованців. На ті часи це була дуже суттєва сума. Варто також зазначити, що українські гривня та карбованець забезпечувались золотом і були настільки стабільною валютою, що саме у карбованцях наприкінці 1918 року надана велика позика уряду Німецької імперії.

Також була видана низка законів, відповідно із якими Радою міністрів виділялися кошти для допомоги та розвиток дошкільної, шкільної і позашкільної освіти в Українській Державі. На початку осені Міністерством освіти та мистецтва, відповідно із чинним законодавством, за посередництва губернських, повітових та міських працівників, активно працювало створенням вечірніх шкіл. Засновувались також бібліотеки-читальні, організовувались клуби, виставка, екскурсії; влаштувались дитячі садки, ясла, майданчики. Також Міністерство працювало над підготовкою спеціалістів із позашкільної та дошкільної освіти та виховання. Постійно виділялись кошти для фінансової підтримки культурно-просвітних закладів, що існували ще з 1917 р. За інструкціями міністерства ще з 1 травня 1918 р. були ухвалені нові штатні розклади шкіл, а на підтримку вже заснованих та відкриття 400 нових початкових та середніх шкіл була виділена доволі значна, як на той час, сума – понад 3 мільйони карбованців державних коштів. Схожі заходи були заплановані і в часи Центральної Ради впродовж 1917–1918 рр., проте стабільного державного фінансового забезпечення вони так і не отримали.

Проте була й велика кількість проблем, які гальмували розвиток освіти. Зокрема з опозицією, не менш сильною, ніж у випадку із здобуттям церковної автокефалії, постійно довелось боротись і міністерству народної освіти, яке очолювали такі відомі й авторитетні науковці, як М. Василенко, В. Науменко, П. Стебницький.

Так, до прикладу у своїх мемуарах гетьман Павло Скоропадський торкається й міністра народної освіти, Миколи Василенка, якого він бачив, як гарну кандидатуру на посаду міністра народної освіти. Зазначаючи обізнаність Миколою Василенком українським питанням. Все ж таки, багато радикальних кіл були налаштовані проти міністра народної освіти, і вони не підтримували його, хоча М. Василенко обіцяв зміни в ланках середньої школи, все ж таки цього не відбулося. Крім того, вони одразу відмовились від дещо фантастичних планів більшості членів Української Центральної ради щодо можливості швидко та суцільно українізувати систему освіти. Якщо в майже стовідсотково україномовному селі початкові школи мають одразу ж стати українськими, то в російськомовному місті цей перехід має бути поступовим. Задля цього планувалось провести ряд реформ, які мали сприяти престижності української мови й викоріненню століттями формованого стереотипу, що українська мова – це мова сільського населення.

Перехід початкових шкіл на українську мову, за умови повного забезпечення необхідними кваліфікованими педагогічними кадрами,

здебільшого відбувався доволі легко. Задля забезпечення цих шкіл вчителями, міністерством народної освіти значна увага приділялась організації викладання української мови викладацьким складом учительських семінарій. Набагато складнішою була ситуація у середніх міських школах, гімназіях, де до процесу українізації здебільшого вороже поставились і батьківські комітети, і більшість педагогів. Побутувала стара стереотипна думка, що мовою науки є російська. Тому вирішено спочатку випустити всі необхідні підручники й дидактичні матеріали. А також наповнити бібліотеки українською літературою: як художньою, так і науковою. Планувалось також перекласти кращі зразки світової літератури на українську мову впродовж якнайкоротшого часу. Також мали бути перекладені і ряд наукових праць світових вчених.

Відтак, задля уникнення непотрібних конфліктів і не бажаючи спровокувати напруження на мовному ґрунті (як це інколи мало місце в часи Центральної ради), нове міністерство освіти намагалось розпочати роботу не з українізації вже існуючі російськомовних гімназій, а із заснування нових, україномовних середніх навчальних закладів. І успіхи на цій ділянці роботи були доволі відчутні. Промовистим є той факт, що в часи Центральної ради у Києві працювали тільки три українські гімназії, та й то за приватні кошти. У 1918 р. їх перевели на цілковите забезпечення державним фінансуванням. В часи гетьманату ситуація радикально змінилась. До грудня 1918 р. на території всієї Української Держави працювало вже понад 150 українських гімназій. Всі вони працювали на повному державному забезпеченні. У тих гімназіях, де мовою викладання залишалась російська мова, обов'язково впроваджувались як обов’язкові предмети українська мова та інші українознавчі дисципліни. Наступним етапом планувалось зробити поступову українізацію решти російськомовних шкіл та гімназій. В такий спосіб освіта мала стати українською.

Аналогічний підхід панував і на рівні вищої освіти. І якщо в часі Центральної Ради продовжували існувати лише три російськомовні університети, що були засновані задовго до 1917 р. – Київський, Харківський та Одеський, – то тепер, за активної участі Гетьмана були засновані ще два українських вищих навчальних заклади. Урочисте відкриття першого державного українського університету відбулось 6 жовтня 1918 р. в Києві, а другого – 22 жовтня у старовинному подільському місті Кам'янець-Подільський. Вочевидь планувалося, що новий університет в Києві має протидіяти русифікації у Наддніпрянщині, а Кам’янець-Польський – на Правобережжі та Поділлі. Для роботи в них були запрошені українські фахівці з університетів колишньої Російської імперії. Планувалось також запрошення професорів провідних європейських держав.

Набагато важче та повільніше відбувався процес підбору професорсько-викладацького складу в університеті Кам'яненця-Подільського. Це пояснюється тим, що в місті була практично відсутня своя професура, якщо не брати до уваги П. Бучинського, котрий працював у місті після тривалого викладання в Новоросійському університеті. Тому чиновники міністерства освіти були змушені запросити київських, харківських, львівських, катеринославських, ніжинських науковців.

За час гетьманату П. Скоропадського засновано більше двадцяти вузів, серед яких варто відзначити відкриття Київського Ближньо-Східного інституту, Одеського вищого міжнародного інституту, Одеського інституту муніципальних діячів, Київського географічного інституту. Такі заклади мали закрити окремі галузі науки, сприяти написанню термінологічних словників

та поступовому перекладу на українську мову найважливішої технічної літератури. Для цього формувались колективи науковців, які володіли французькою, німецькою та українською мовами. Поступово мали з'явитись і нові дослідження вже українською мовою. Після цього технічна освіта раз і назавжди мала стати українськомовною.

Загалом можна стверджувати, що існували плани поступово, впродовж кількох років цілковито перевести всю освіту на українську мову викладання. Мовами національних меншин мали залишитись лише невеличка частина початкових шкіл у районах, де переважна більшість населення була греками, поляками, євреями, німцями, циганами. Середня та вища освіта мали стати цілковито україномовними.

Проте падіння Гетьманату й подальша окупація української території російськими більшовиками, російськими монархістами, поляками, румунами не дали провести заплановані реформи. Навпаки, розпочався новий виток русифікації, полонізації, румунізації української освіти. І тільки в сучасності, вже після початку російського вторгнення в 2014 р. освіта в Україні врешті стала українською.

Орест Цебенко (Львів)

УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ГОРОЖАНСЬКОГО КОМІТЕТУ

Після завершення Першої світової війни Галичина пережила глибоку соціальну кризу, масові втрати, поранені, полонені, діти-сироти, руйнування економіки, тощо. У цих умовах на початку грудня 1918 року створюється Український горожанський комітет (далі – УГК), який став відлунням відповіддю на соціальні проблеми, потреби, з яким стикалося населення Галичини та охоплював широкий спектр гуманітарної, соціальної та правової допомоги.

Варто зауважити, що УГК не був просто формою самоорганізації, ініціативою українського населення, а приклад інституційного волонтерства, мав чітку адміністративну, організаційну й управлінську структуру. Протягом останніх 12 років спостерігаємо активний розвиток волонтерства, який є відповіддю на сучасні кризи. Останніми роками він переріс в потужні громадські інституції, наприклад БФ «Повернися живим», ГО «Будуємо Україну Разом», тощо. Тож актуальність базується на дослідженні принципів управління та діяльності УГК, як успішного прикладу громадської гуманітарної інституції Галичини для сьогодення.

Головним документом, який регулював діяльність, структуру та принципи діяльності є Устав УГК, де міститься інформація про цілі, обсяг діяльності, територіальне охоплення, а також органи й інструменти управління УГК.

Як записано в уставі, головною ціллю й принципом діяльністю комітету є достатньо широкою, це «матеріальна моральна санітарна і педагогічна допомога … й своєю діяльністю обіймає цілий край Галичини». На основі даної цілі комітет мав 9 стратегічних завдань, описаних в Уставі. Його діяльність була багатогранною: медична, гуманітарна й правова підтримка інтернованих, ветеранів, полонених, біженців, людей з інвалідністю, дітей-сиріт, населення Гуцульщини, тощо. Усього діяло 16 секцій, що охоплювали різні соціальні групи та напрями допомоги

Статут УГК чітко закріплював три основні категорії членів:

Звичайні члени – ті, хто бере участь у зборах, має право голосу, може обирати й бути обраним.